

HİPER-ESTETİK: ÇOKLU DONANIMLARIN DÖNÜŞTÜRÜCÜ EKSENİNDE SANAT ALGISI

HYPER-AESTHETICS: ART PERCEPTION ON THE TRANSFORMATIVE AXIS OF MULTIPLE COMPLEMENT

Ece Büşra Eryılmaz*, Metin Eker**

Öz

İyi (etik), doğru (lojik) ve faydalı(pragmatik) kapsama ilave olarak güzel kavramı, tarihsel süreçte estetiğin ilk kullanım aşamasını tarif eder. İkinci aşama ise, Estetiğin 18. Yüzyılda Baumgarten ile sanatsal bir kapsam niteliği taşımaya başlaması olarak ele alınmıştır. Günümüzde ise daha dinamik yapı, güncel tarif ve tasniflerle muhatap olan estetiğin üçüncü aşaması yani "çoklu" kullanımları dikkat çekmektedir. Bu makale, yukarıda dolaylı olarak vurgulanan "epistemolojik yeni estetik kapsam inşası" ile sanatın müşterek orantısallığının hangi olanaklarda ve ne kadar betimsel kılındığı problemini merkez almaktadır. Buradan hareketle yeni kültürel ekolojiler ve teknolojik adaptasyonların sanat ve estetik yeni tahayyüllere kaynaklık edecek bir epistemolojik dönüşümün görsel kültür çağı ile koşut gerekçeleri işleme durumları; çoğulcu ve kitlesel sanat eğilimleri ile çoklu estetik kullanımlarının tekno-kültür ile olan bağının vurgulanması; yeni sanat olgusuna ilişkin kuramsal ve pratik örneklemelerin estetik referanslardan beslenebilmesi; ve "yeni" estetiklerin yeni sanatlar ile ilişkisinin gelecek öngörülerine kaynaklık etme gücü, çalışmanın amaçları olarak değerlendirilebilir.

Anahtar Kelimeler: Hiper-estetik, Kültür, Sanat, Teknoloji, Yeni Medya.

Abstract

In addition to good (ethical), right (logical) and useful (pragmatic) scope, beautiful describes the first phase of use of aesthetics in the historical process. The second stage is considered as the beginning of aesthetics as an artistic scope with Baumgarten in the 18th century. Nowadays, the third phase of aesthetics, which is dealing with a more dynamic structure and up-to-date descriptions and classifications, that is, its multiple uses, attracts attention. This article centers on the problem of "the construction of a new epistemological aesthetic scope" indirectly emphasized above and the possibilities and to what extent the common proportionality of art is made descriptive. From this point of view, new cultural ecologies and technological adaptations, an epistemological transformation that will be the source of new artistic and aesthetic imaginations, are parallel to the visual culture age; emphasizing the connection of pluralist and mass art tendencies and multiple aesthetic uses with techno-culture; Theoretical and practical examples of the new art phenomenon can be fed from aesthetic references; and the power of the relationship between "new" aesthetics and new arts to provide a source of future predictions can be considered as the aims of the study.

Keywords: Hyper-aesthetics, Culture, Art, Technology, New Media.

Araştırma Makalesi // Başvuru tarihi: 05.09.2023 – Kabul tarihi: 30.11.2023

* Arş.Gör., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Sanat ve Tasarım ASD., ecebusra.eryilmaz@omu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0001-8706-2420>, Samsun/TÜRKİYE.

** Prof.Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Resim Bölümü, meker@omu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-3054-9198>, Samsun/TÜRKİYE.

1. Giriş

Kültür ve teknolojinin ortak yönelimlerinde karşılık bulan bir motivasyon unsuru olarak estetik, üzerindeki epistemolojik dönüşümün içeriklerine de yansdığı söylenebilir.

Çoklu teknoloji, çoklu medya ve çoklu algı mekanizmalarının varmış olduğu güncel düzeyin dinamik kapsamları, estetik kapsamları da dinamik kılmaktadır. Kültür ve teknolojinin sanata temas noktası ya da noktaları açısından da “çoklu” bir motivasyon ihtiyacının betimlenmesi ön plana çıkmaktadır. Söz konusu temas, sanat ile kültürel içerikleri, kültür çerçevesinde daha fazla hâkim kılmaktadır.

Çağdaş sanatın örgütlenmesi ve bir sistem ile karakterize olmasına ait beklentinin gerçekleşmesine olanak tanıyan yeni estetik deneyimleme, farklı ve değişken yapılar gerçek zamanlı etkileşimleri de güçlü kılabilmektedir. Estetik yaratım ile estetik deneyim artık aynı temas olanaklarına sahip değildir görüşü hakimdir. Estetik yaratımlar heterojen nitelik sergilerken, estetik deneyimler homojendir.

“Yeni” diye tarif edilen ve önceki ile sonraki ayrımını mümkün kılmamanın güncel kavramı, sanat ve estetik bağlam için çağdaş motivasyonlar sağlamakla kalmayıp, gelecek için de önemli profil saptamalarına olanak tanıyabilmektedir. Artık sanatta çoklu bakış açısı ve üretim yönsemelerine ilişkin kontrol eden ve yönlendiren normallerin kabul edildiği görünmektedir. Kültür ve sanat ilişkisinde geleneksel ile fütüristik ayrımlarına temel oluşturan olgulardan biri yine ve daha önemli rolüyle estetik olmaktadır.

2. Sanat ve Estetik Bağlam İçin Yeni Motivasyonlar

Sanat tarihi bütüncül bir estetik tarih ile koşuttur. Sanat, insanın kendini gerçekleştirme olanağı olarak insanın varlığı ile de koşuttur. Dolayısıyla sanat ve estetik bağlama ilişkin bir tarihsel algı, etik (iyi), lojik (doğru) ve pragmatik (faydalı) bileşkeye katkı açısından estetiği (güzel) karakterizasyon ve nitelik olarak aynı zamanda betimsel kılmıştır. Bir başka ifadeyle “güzel” kavramı, sanat tarihsel ölçüt oluşturmayı da sosyaleştirmiştir.

Görsel kültür çağı olarak adlandırılan bir dönemi yaşıyoruz. İçinde bulunduğumuz dönem ile en az 50 ya da 100 yıllık bir geçmişin mukayese edilmesinde bile birçok değişim ve dönüşümü

açıklayabiliyoruz. Söz konusu açıklamayı sanat için de detaylandırmak olasıdır. Geçmişin görsel kültürü, büyük ölçüde sanat ve estetik tezahürlerin somut varlıklarıyla sosyal yansı bulabilme sınırlılığını sergilerken bugün, sanatı ve estetiği başka bağlamlar içinde ve çoklu perspektiflerde konumlandırma ihtiyaçlarına gerekçe olabilecek birçok başlığı da tartışabiliyoruz. Ancak en çok tercih edilen ve gerekçeleri de belli ölçüde bertaraf eden tek bir kavramsal motivasyonu da görüyoruz: “Yeni” kavramı.

Sanatsal ve estetiksel kapsamlar içinde “yeni”nin bir epistemolojik dönüşüm içermesinin yanında sosyal dönüşümlere de referans olması, sanatın kitlesel karşılıkları için bir “motivasyon” gerektirmesine olan acil ihtiyaca dikkat çekmektedir. Bu bakımdan sanat, kendi sınırlarını kendi belirler gibi bir beklentinin de yerini alan kitlesel-toplumsal bir çerçeve içerir. Bourriaud (2005: 49-50), bu çerçeveyi belirtirken sanatın içerik odağının kültürel koşullara bağlı olarak yeniden şekillendiğini savunur ve sanatın iç ilişkileri ve dirençlerinin altını çizer. “Yeni” ile organik bağlantısı göz önüne alındığında sanat ile estetiğin müşterekliğini iki ayrı tarihsel kategoride değerlendirmek olasıdır. Birincisi geleneksel estetik formasyonu yalnızca “güzel” ile ilişkilendiren bir geleneksel sanat anlayışları toplamı ve sanat odaklı ve sanatın yönlendirdiği bir görsel kültür; ikincisi ise, daha çok günümüze ait bir vargı ile izah edebileceğimiz ve çoklu olarak daha sonra açımlayacağımız “estetik anlayışlar toplamını yönlendiren kültürün karakterize ettiği “görsel kültür çağı”. Aralarındaki fark, geçmişte sanat egemen ve estetik için belirleyici iken bugün egemen ve estetik (ya da estetikler) için belirleyici olan kültürdür. Kültür ve çoklu estetik kabullerin pratikte hizmet ettiği formasyon, yine kültürün teknolojiyle ilintisine ve dolayısıyla kültür endüstrisine, oradan da ekonomisine adreslenebilmektedir. Wolf ‘un (2000: 50) ifadesiyle “Kültür üretiminin tüm aşamaları ekonomik belirlenim yasasına tabidir”. Kültürel üretim aynı zamanda estetik üretime de katkı sunduğundan, çağdaş sanat ve çağdaş kültür etkileşiminden bir ekonomik kapsam potansiyeli ortaya çıkabilmektedir.

Çağdaş sanat, çağdaş kültür ve çağdaş estetik gibi nitelemelerin konumlandırıldığı dönemselleştirmeden bahsetmek önemlidir. 20. Yüzyılın ikinci yarısından günümüze kadar daha çok “kültürel şemsiye” profili ile Postmodernizm, sanat ve estetik için önemli bir konumlandırma şansına ve olanağına ilişkin bir kapsamı sürekli güncelleyebilmektedir. Shusterman’a göre Postmodernizm,

sanatın, yaşamın ve kültürün diğer yönleriyle ayrılmaz bir şekilde karıştırıldığını vurgulayarak bu yönelimlere meydan okudu. Sosyal ve politik meseleler, popüler sanatlar ve gündelik estetik meselelerin (moda, çevre, yaşam tarzları) tümü estetik teori için önemli hale geldi. Kendine mal etme, eklektizm, farklılık, çoğulculuk, tesadüfilik, oyunbazlık ve hatta parçalanma, gelip geçicilik ve yüzeysellik de benzer şekilde estetik değerler olarak değerlendirilir oldu (Shusterman, 2003: 781)

Bu şekilde karmaşık ve değişken güncellemeler ile karakterize bir postmodern estetik motivasyonlar, doğal olarak kültürel tasnif ve tarif için doğrudan referans olmaya başladı. Demir (2009: 60) ise, sanatsal anlamda Postmodernizmin 'kitle kültürü'nü üstün kılarak, elitizmi tahtından indirdiğini, belli bir kültür birikimi gerektiren sanatsal alanlarda ise bu gerekliliği ortadan kaldırarak 'herkese' uzanan, 'herkesçe' anlaşılabilen, 'herkesin' zevk alabileceği yeni bir sanat dili oluşturduğunu dile getirerek kitle kültürü egemenliği ile popüler kültür homojenliğini genellemektedir. Bu bir tür özgürleşme olarak adlandırılabilir ama sanat ile temas olanaklarına bağlı olarak "özgürleşen sanatın, hayatın özgürleşmesine koşut bir umut dünyasından kopuk" (Artun, 2015: 182) olduğu kaygısı da dile getirilmektedir. 21. yüzyılın algı düzenine de bir gönderme görülmektedir burada.

21. yüzyıl bir teknoloji çağı olarak teknoloji kültürünü bize sunmaktadır. Günümüz insanlığı bu sunulanı biraz daha etkileşimsel kılarak "tekno-kültür" çağı olarak değerlendirmektedir. Tekno-kültür çağı sanatının olağan kimliğine doğrudan tesir ve içerik üreten teknoloji, kültürel üretimin en önemli pratiği olarak sanatı da "tekno-kültürel estetik bağlam" ile karakterize etme niyetindedir. Teknolojiye bağlı olarak gelişen bu etkileşim sonucu dolaylı olarak ekonomik dinamiklerin tahakkümü altına giren sanat, bugün bizi, özgünlük ve özgürlük gibi yaratıcı vasıflarını teknoloji ile paralel düşünmek zorunda bırakmıştır. Görsel teknolojik materyaller, tüketim motivasyonuna dayalı, çoğulcu, eklektik ve interaktif bir yapılanma sunarak kültürlerarası geçişkenliğe de ayrıca yol açmaktadır. Günümüzde bu ilişkiyi oluşturan teknolojik araçlardan birisi de bilgiye daha hızlı ve kolay erişim imkânı sunan ve bireyleri aktif kullanıcılara dönüştüren "yeni medya" teknolojileridir. İnternet ve bilgisayar gibi yeni medya araçları video, fotoğraf veya yazılı metin paylaşımlarını destekleyen ve bireyleri içerik üreticisi olarak tarif ve tasnif eden sistemleriyle geleneksel medyadan ayrılmaktadırlar. Zaman ve mekân sınırının ortadan kalktığı çok katmanlı yeni medya ortamında ağlar ve veriler arasında

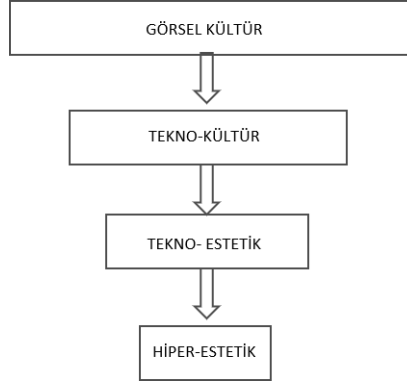
belirli bağlantıların kurulabilmesini sağlar. Kurulan bağlantılar ve bu bağlantılardan oluşan ağ sistemleri içerisinde veriler hızlı bir biçimde güncellenerek yayılmakta ve kullanım değeri ile orantılı olarak değerini yitirebilmektedir. Çakır (2014: 190)'a göre, "ağ sistemi içerisindeki görüntü/veri, kaydedilme, yeniden şekillendirilme ve yayılma sürecinin sonucunda kullanıcının denetiminden kurtularak özerk bir varlığa dönüşmektedir". Buna paralel olarak Şahiner (2013: 204) ise "istilacı imajlar" tabirini kullanarak denetlenemez, düzensiz bir imaj estetiğine dolaylı olarak temas etmektedir. Oluşturulan interaktif ortam, duyuşsal algımızı hedef alarak onu yeniden şekillendirmekte ve fiziksel dünyayı anlamlandırma şeklimizde çeşitli değişimlere yol açmaktadır. Özellikle bu sebepten dolayı bireylerin davranış kalıpları ve kimlikleri üzerinde manipülatif etkilerin yaratılabilmesi söz konusu olmaktadır. Dolayısıyla toplumsal estetik algı da teknolojiden ve onun sebep olduğu sonuçlardan etkilenerek kültürel üretim, tüketim ve yeniden üretim döngüsü bağlamında "dönüşmüştür/dönüştürülmüştür".

3. Sanatta Çoklu Perspektif ve Çoklu Estetik Yönelimler İlişkisi

Estetiğin herhangi bir taksimata, kategorileşmeye veya çeşitlenmesine yol açan kültürel yeni ekolojiler, tabiri gereği "çoklu" bir estetik kabullenmeyi şart koşar diyebiliriz. Bu anlamda estetik çeşitlilik ile estetik kategoriler arasında da belli fark inşa etmek gerekmektedir. Özellikle "çoklu estetik" biçimli kategorizasyon değil, estetiğin kültür eksenli de olsa farklı bileşke karakterleri gereği daha heterojen kanallardan beslenmiş temellendirmeler ile ayırmaştırılmasıdır demek doğru olacaktır. Böylece teknoloji kültüründen tekno-kültüre geçişin dinamiği de estetik üzerinden tarif edilme şansına sahip olur.

Çoklu estetik yönelimlerin odağında yer alan yeni kültürel ekolojilerin belirgin profillerinden biri olarak tekno-kültür evreni, tek bir toplumsal yapı ile ilişkili olmayıp, toplumsallığı küresellik olarak ele alan kültürel homojenlik inşası ile kültürlerarasılık bağlantısında sanat ve estetiğe yeni perspektif de yaratmıştır. Temaslılık'tan iç içeliğe doğru bir kapsam meşguliyeti, kültürün olduğu kadar estetiğin de problem alanına işaret etmektedir. Dönüşme/dönüştürme esastır ve kültürel bir kapsamdan estetik bir kapsama ilişkin dönüşümün temel mantığı "görsel kültür'den hiper-estetik'e doğru bir grafik içermektedir (Tablo 1).

Tablo 1. Görsel kültür'den Hiper-estetik'e geçiş aşamaları

21. yüzyıl 20. yüzyıla oranla “görsel kültür çağı” genellemesine daha fazla muhataptır. Bu oranın artmasına vesile olan görsel kültür çağı aslında bir görsel çağ adlandırmasının nasıl kültürel ekolojinin odağında yer aldığı ile ilişkilidir. İnsanlık iletişim ve etkileşime dönük stratejilerinde büyük ölçüde görsel metinlerden yararlanmaktadır. Görsel metinlere ait stratejilerin genel amacı içinde yer alan ekonomik, ideolojik, politik, antropolojik ve dolayısıyla sosyolojik eksenlerin oluşturduğu yeni kültürel ekolojilerin tümü bir estetik kapsam/kapsamlar yaratımı için gerekli ve yeterli koşullara da vurgu yapmaktadır. Doğal olarak görsel kültür için her türlü operasyon, yönelim, yöneylem ve manipülasyonun teknoloji ile doğrudan ilintisi, içinde yaşadığımız yüzyılın şimdi ve gelecek profilleri için önemli yansı potansiyellerini haizdir. Klasik estetik (bir başka ifade ile Güzel’i açımlayan estetik kabul) teknik içerik ve süreçleri sanat ve tasarım için belirleyici ve yönlendirici kabul ederken, yeni estetik mevcudiyetlerin performans karşılıklarının sosyolojik profillerle olan bağı tekno-kültür ile karakterize etmek gereğine olan inanç ile bizi buluşturmaktadır. Bir başka ifade ile tekno-estetik tekno-kültürden beslenmek zorundadır ve bu zaten küresel bir muhatap olarak önümüzdedir. Simondon’un altını çizdiği “estetik ve teknik arasındaki bağı sadece sanatsal yaratımlara özgü olmadığı” (Dalmasso, 2019:78)¹ gerçeği ile önümüzdedir.

¹ Dalmasso, A., C. (2019). “Techno-Aesthetic Thinking. Technicity And Symbolism in The Body”, <https://doi.org/10.13128/Aisthesis-25623>, Erişim tarihi: 09.02.2022

Tekno-kültür, teknolojinin daha uzun zamanlar için bir kültürel kapsam olarak gelecekte de var olacaktır. Teknoloji kültüründen tekno-kültür nitelemesine geçişi önemsenmesinin nedeni de estetiğin hala kültürel bir karakterizasyon ve kapsam içinde gelişim göstereceğine olan inançtır. Özellikle teknoloji tek başına bir estetik niteleme için yeterli ölçütler, niyetler ve kabuller sunmaz. Kültür, sanatı da kapsadığından insan ile temas kurmanın yeni diline ait gramatiği de kendi içinde işlemektedir. Bunun anlamı, her kültürel kapsam için ayrı dil, üslup, beğeni ya da haz olgusunun epistemolojik dönüşümüne hizmet eden her içerik için gramatik oluşturma gücüdür denilebilir. Tekno-kültür doğal olarak tekno-estetik için bir altyapı sergiler.

Tekno-estetik, hem popüler hem de kitlesel kimliği bakımından insana en yakın duran bir estetik tür olarak akademik bakış ve çözümleme ile ele alınmalıdır. Çünkü hem kültürel ekonomi ile kültürel ekolojiler ilişkisi hem de sanat ile kültürün yeni sosyolojik kodları, bizi, kültürel deneyimler içinde dolaylı olarak estetik deneyimlere motive etmekte ve bundan ekonomik çıkar elde etmenin avantajlarına çok rahat erişebilmektedir. Bir bakıma estetik yönetim olarak estetiğin de yönetilebilirliği üzerine finansal sanatın yeni odağı belirginleşmektedir (Kuspit, 2000: 150-151). Üretim, tüketim ve yeniden-üretimin güncellenmiş yönlendiriciliği, kitleler için mümkün ihtiyaçlar kategorisinden bağımlılık kategorisine taşımaktadır. Bir tür mühendislik ile tüketim kültürü olarak karşımıza çıkan kapsam aslında estetik kapsamdır ve teknoloji desteği ile tekno-estetiğe bizi ulaştırmaktadır. Ancak burada tekno-estetiğin kültürel tarafından uzaklaşıp, tekno ya da teknoloji tarafına yönelirsek, ilginç bir şekilde bir alt kategori estetik kapsamın oluşmasına şahit olabilmekteyiz. Bu da hiper-estetik olarak ifade edilebilir.

Günümüzde sanatsal orijinallik ve yaratım süreçlerini yeniden biçimlendiren ve sanatın geleneksel formasyonlarına rakip bir deformasyonu ön plana çıkaran teknolojinin öncelikli olarak interneti bu rol için konumlandığını vurgulayan Stallabras (2016: 113), sanatın ve estetiğin bir kotada dijitalleşme doğrultularına motivasyon sağlayan bir ağı da işaret etmektedir. Burada yavaş yavaş çeşitlenen bir estetik olguyu da gözlemleyebiliyoruz. Hiper- estetik için medya estetiği, yeni medya estetiği, tüketim estetiği, enformasyon estetiği, data (veri) estetiği ve dijital estetik gibi türlerin ortaya çıkmasından kaynak alan ve bu temaslılığı daha üst bir kimlik profilinde düşünmenin estetiğidir demek mümkündür

Hiper-estetik doğası gereği görsel deneyimlerden ve teknolojik donanımlardan beslenmek durumundadır. Kültürlerin, kültürel sistem ve bağlamların ve sanatsal tüm üretim sistemlerinin küresel homojen trafiği ile kitlesel karşılık bulabilme potansiyeli, hiper-estetik için ekstra bir yönelim ve güncelleme ihtiyacı sergilemez. Bir başka ifadeyle teknolojik güç ve güç potansiyellerinin dünyayı yeniden estetikleştirme süreçlerini de biçimlendirmekte olduğu gözlemlenebilir. Örneğin Goatley (2019: 16)² 'in "veri estetikleştirmesinin insanlar, kültürler ve bağlamlar ile karakterize politikaları, anlatıları ve güç yapılarını ortaya çıkarır" tespiti, bu vargıyı doğrulamaktadır.

"Üretim, tüketim ve yeniden-üretim" üçlüsünün hem kültürel hem teknolojik hem de pedagojik bir bağlamda kesişirme gayretleri sergileyen yaklaşımlara oldukça aşınayız. Hiper-estetik için önereceğimiz doğrultu, "yeniden üretim" olgusunun hem üretim hem de tüketime dönük konsantrasyonundan hareketle "üretim estetiğinden ayrı olarak bir estetik üretim" kapsamını inşa etmesi olmaktadır. Bu durum aynı zamanda hem estetik türleri hem de estetik kategorileri güncellemek için görsel kültür ve teknoloji kültürü müşterekliğine ihtiyaç duymasıdır. Detaylandırmak gerekirse, "dijital temsil, modülerlik, otomasyon, değişkenlik ve kod çevirimini içeren teknolojik süreç" (Cubitt, 2009: 6-7); "bilgi temelli kendini bilgisayar yazılımlarında ve ara yüzlerde gösteren yeni estetik kategorilerden olan info-estetik" (Quaranta, 2006: 298); "algoritmaların ve veri kümelerinin izleyici/kullanıcı deneyimlerinde karakterize data-estetik" (Paul, 2007: 96-97) olarak karşımıza çıkmaktadır. Aynı zamanda teknolojik süreçler dahilinde gelişen bu estetik türleri "tümelde tanımlayıcı ve genelleyici kültürlere ilişkin politikalarla ilgili olduğu güç yapılarını işaret eden "(Goatley, 2019: 16)³ bir evrensel kavrayış ve deneyimden türeyen "hiper bağlantılar ve içeriklere ait donanım estetiği" olarak değerlendirmek gerekmektedir.

² Goatley, W. (2019). Critical Data Aesthetics: Towards A Critically Reflexive Practice Of Data Aestheticisation, <https://hdl.handle.net/10779/uos.23470133.v1>, Erişim tarihi: 12.04.2022.

³ Goatley, W. (2019). Critical Data Aesthetics: Towards A Critically Reflexive Practice Of Data Aestheticisation, <https://hdl.handle.net/10779/uos.23470133.v1>, Erişim tarihi: 12.04.2022

4. Hiper-Estetik ve Yeni Sanat Algısı

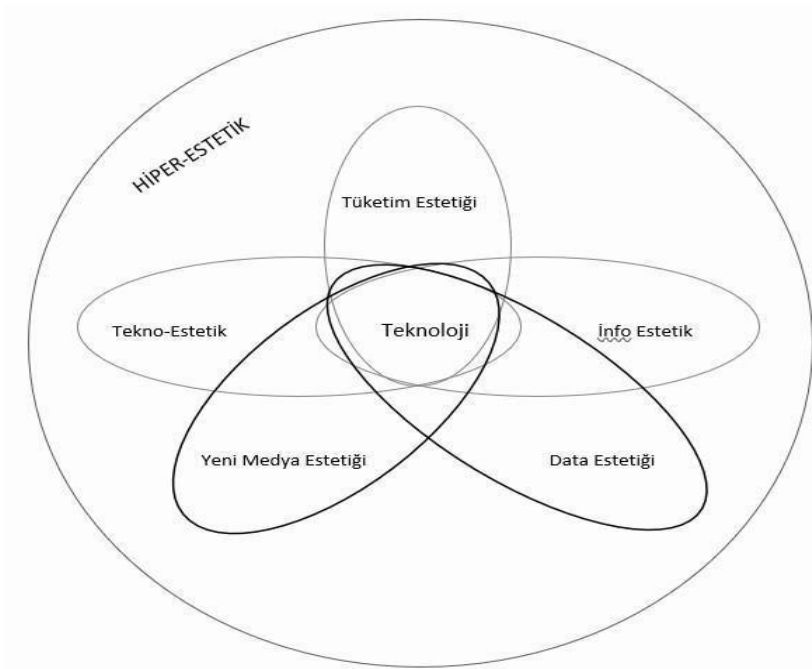
Sanat ile estetik arasındaki organik bağın kopması, insanın insan olma gayesi ile her zaman ters bir durumu ortaya koyar. Klasik, modern, post-modern ve hatta futura-modern sanat, estetik bağlam, kapsam ve yönelimler ile kimliklenmiştir, kimliklenmeye de devam edecektir. Sanatın bir kurumsallığı vardır. Üretim, tüketim ve yeniden-üretim bağlantılı kültürel, görsel, teknolojik ve post-hümanistik kapsamlar için sanat kurumsallığı gereklidir. Kroker ve Cook'a göre sanat kurumu, "meta biçimin yeniden üretiminde derin bir ideolojik suç ortaklığının ötesine geçerek, gelişmiş kapitalizm ile karakterize estetize edilmiş yeniden metalaştırma sürecinin en önde gelen alanı olarak gösterilir" (Kroker, A ve Cook, D. 2001: 17).

21. yüzyılda bir önceki yüzyıla ait "görme biçimleri" dönüşmüştür. Görmenin özne hakimiyeti, "göstermenin nesne (teknoloji) hakimiyeti"ne geçmiştir. Sanatın öznesi ya da özneleri tabiri, öznenen nesneye geçiş için gerekçeler oluşturmuştur. Modern ve postmodern sanatın belli sanatçılarındaki gözlemlendiğimiz "etkileşim ile uğraşan sanatçının tamamlanmış eserler yerine ilişkiler yaratması" (Burnet, 2018: 255) durumu, tekno-art gibi adlandırmalar ile muhatap bugüne ve geleceğe ait sanatçı profillerinin teknolojik özneler olarak nesnel bağıntılar ile güncellenmesi için önemlidir. Dijital teknolojiler ve sanatın yeni evreni Mitchell (1992: 51-52) 'in de altını çizdiği gibi bilgisayar dataları ile mutant versiyonların üretilmesi ve hızla çoğalması anlamına gelen bir yeni algı dünyası da ayrıca yaratılmaktadır. Sanatın örgütsel bir düzen oluşturması artık üretim ve tüketim bağlamlarıyla ilintili teknolojik talep, beğeni ve estetik kabullenmeyi gündeme getirmektedir.

Hiper-estetik kavramı "dinamik sanatlara uygulanan dinamik bir estetik" (Lunenfeld, 2000: 173). Teknoloji kültüründen tekno-kültüre geçiş sürecini de açıklayan "dinamik unsurlar", aslında tekno-donanımlar hakimiyeti içinde gelişen sanatın yarattığı deneyimlere işaret etmektedir. Dinamik olan biçim değildir, dinamik olan tek başına yaratım da değildir. Dinamik olan deneyimin estetik tezahürü ve süreklilik arz etmesidir. Hiper-estetik bir deneyimin sürekliliği olgusuna da ilişkilendirilmelidir. Klasik sanatsal etkileşimi betimleyen "eser-müessir-tesir" şemasındaki dönüşüm, müessiri (sanatçı ve izleyici) yaratıcı performans ve odak olmaktan uzaklaştırıp, eser biçimselliğinde tesir'i keskinleştirmektedir. Bir başka ifade ile tesir artık, deneyime, estetik deneyime karşılık gelmektedir.

Aşağıdaki şema (Tablo 2), bir kapsam olarak hiper-estetik'in etkileşimsel ve dolayısıyla deneyimsel tesirler alanlarını bize sunmaktadır. Estetik deneyim ve bireysel kimlik, karakterize olduğu kültürel ekoloji içinde zaten konumlanmış durumdadır. Kerruish (2012: 2)⁴'in vurguladığı "beden ve zihin, duyuları kapatarak ve duysal deneyim ile geçmiş anılar arasındaki bağlantıları bloke ederek benliği korur" düşüncesi, günümüz bireyi ve benliğinin hiper sınırlarına doğrudan temas etmeyebilir. Bir hiper-estetik deneyimi için bir temellendirmede bulunan Morss (1992: 22)⁵, "Bu simüle edilmiş duysal bilinç, tıpkı bir ilaç gibidir, ancak bunu kimyasal değişimden ziyade duysal dikkat dağıtma yoluyla yaparlar ve -en önemlisi- etkileri bireysel olarak değil toplu olarak deneyimlenir" diyerek Kerruish'ten ayrılır.

Tablo 2. Teknoloji ve tekno-kültür merkezli hiper-estetik türler

⁴ Kerruish, E. (2012). "Benjamin's Shock And İmage: Critical Responses To Hyperaesthetic Culture", <http://www.transformationsjournal.org/issue-22/>, Erişim tarihi:28.11.2020

⁵ Morss, S.B. (1992). "Aesthetics And Anaesthetics: Walter Benjamin's Artwork Essay Reconsidered", <https://doi.org/10.2307/778700>, Erişim tarihi: 19.01.2023

Hiper-estetik çerçeve içine yerleşebilen estetik türlerin birbirleriyle homojen niteliklerle bağ kurmasının temelinde bir donanım olarak teknoloji durmaktadır. Kültür olarak ise tekno-kültür bu vazifeyi üstlenmiştir. Sanat olarak ise deneyimin sürekliliğine gönderme yapan teknolojik adaptasyonlar, pratikler, imgelemler ve bu kapsamları mümkün kılan “yeni”nin performans karşılıkları gösterilebilir. Söz konusu estetik türleri karakterize eden teknoloji, bu türleri birden fazla ayırıştırarak estetik deneyimlerin içerik farklılıklarına da dikkati çekmektedir. Teknoloji ve tekno-kültür odaklı hiper-estetik türler şöyle sıralanabilir:

Tekno-estetik: Teknoloji kültüründen tekno-kültüre geçiş için çağdaş günceller ve aparatların hâkim olduğu bir estetik bağlam inşasıdır. Temel belirleyici unsur, teknolojinin kültürel bir kapsam olarak kitlesel kılınmasındaki başarı ile ilintili bir estetik temellendirme ve konumlandırma dır.

İnfo-estetik: Tekno-kültürel evren içinde bilgi toplumu genellemesine ilişkin kitlesel ve dolayısıyla küresel bilgi işleme ve bilgisayar ağlarının yeni etkileşim gramatiği üzerinde gelişen bir estetik adlandırmadır.

Data-estetik: Teknolojiye entegre sosyal, kültürel, ekonomik ve ekolojik yeni verilerin bilgisayar tarafından karakterize edilmesi, dijitalleşmesi ve tüketilmesi süreçlerinde aktif bir estetik olgudur.

Yeni medya estetiği: estetik deneyimlemeyi merkez alan bir estetik tür olarak çeşitlilik, yeni etkileşim olanakları, sanal dünya algısı ve gerçeklik analogileri ile ilgisinde medya teknolojilerini odak yapmaktadır.

Tüketim estetiği: Yukarıda sıraladığımız estetik ilgiler içinde doğrudan ekonomi ya da kültürel ekonomiler ile ilgili bir estetik temellendirme ve genellemedir. Teknolojik tüketim ile genel tüketim motivasyonları arasındaki ilgiyi hem inceler hem de betimler.

5. Sonuç ve Vargılar

Çağdaş sanat için bir gelecek profiline öngörülebilir deneyim ve kanıtlarla desteklenen yeni bağlam ve yönelimleri için çok fazla cesaret göstermenin bir anlamı yoktur. Sanat bugünden

daha kaotik ve referanssız olmayacaktır, ancak, sanatın yeni maneviyatı da ayrıca sorgulanacaktır. Söz konusu sorgulama, bir bakıma estetik sorgulama anlamında da ele alınabilir.

Çağdaş sanatçılar ve sanatçının gelecekteki kimlik profilleri için geçerli bir şablon da öngörülemez. Teknolojik ve dolayısıyla yeni medyatik deneyimlerin nesnel ve nesnel olmayan ontolojik ve epistemolojik bakış muamelesi ile karşı karşıya kalan yeni sanatçı, fütürist yöneylemleri için gerekçeli bir estetik kapsam ilintisine muhtaç olacaktır.

“Post-”olarak adlandırılan bir ardıllık olgusu, eklektik estetik varyasyonlar ve süreklileşen bir kodlama akışkanlığı ile estetik genellemeyi de dönemselleştirme için bir içerik olarak kullanma gayretini sergileyecektir. Post-sanat, post-estetik veya post-sanatçı konumlandırması, post-human motivasyonları ile yeniden karakterize olmaktadır. “İnsan sonrası (post-human) dünyanın kalıplarını çözmek ve etkilemek, çağdaş sanatçıların karşılaştığı en büyük zorluklardan biridir. Artan ivmeyle türümüz, bilimsel ve teknolojik gelişmelerin bizi genetik olarak damgalanmış biyolojik bedenlerimizden kurtaracağı bir yolculuğa doğru gidiyor gibi görünüyor” (Robertson ve McDaniel, 2010 : 101). Söz konusu yolculuğun bir felsefe eşliğinde mesafe alması beklenmelidir.

Bilim, sanat ve buradan kaynak alan bir kültürel arka plan için felsefenin performansı dikkat çekecektir. Yeni felsefenin ve devamında sanat felsefesinin argümantasyonları yine çeşitli paradigmlar ile tartışılabilirlik sağlayabilirse, sanat ontolojisi ve sanat epistemolojisinin estetik otoriteden destek görmesi kaçınılmaz olacaktır. Çoklu donanımların dönüştürücü eksenini de bize bunu emretmektedir denilebilir. “Çoklu” temellendirmeler ve konumlandırmalar aslında bir dönüşümün çeşitli motivasyonlarına dönüşmüştür. Bu bağlamda perspektif ve yönelime ilişkin bakış açılarının farklılıklarına rağmen sanatın bir genelleme ile tek türden estetikleştirilmeye muhatap kılınması da artık olanaksızlaşmıştır.

Çoklu temellendirme ve konumlandırmaları sanat için malzeme kılan “kültür-ler”dir. Kültür’ün sol tarafına yerleştirilen kavram ve içerikler, kültür kavramını da dönüştürmektedir. Hem kültürel hem sanatsal ve hem de estetik bağlamda “çoklu-kültürel motivasyonlar” ve “yeni kültürel ekolojiler”, ikinci bir görsel kültür çağını hazırlamaktadır. 20. Yüzyıla ait görsel kültür çağı ile 21. yüzyıla ait görsel kültür çağını ayıran en belirgin özellikler, çoklu estetik kapsamların bileşke oluşturduğu ve tekno-kültürel yeni evren yasalarına ve paradigmlarına bağlı “hiper-estetik”

kapsam ile açıklanabilir duruma gelmiştir. Bu bağlamda Çoklu donanımların dönüştürücü ekseninde Hiper-estetik için bazı saptamalar ve vargıları şöyle sıralayabiliriz:

1. Geçmişin görsel kültürü, büyük ölçüde sanat ve estetik tezahürlerin somut varlıklarıyla sosyal yansı bulabilme sınırlılığını sergilerken bugün, sanatı ve estetiği başka bağlamlar içinde ve çoklu perspektiflerde konumlandırma ihtiyaçlarına gerekçe olabilecek birçok başlığı tartışma konusu yapmak gereğine olan inancımız keskinleşmiştir.
2. 20. Yüzyıla ait görsel kültür çağı ile 21. Yüzyıla ait görsel kültür çağını ayıran en belirgin özellikler, çoklu estetik kapsamların bileşke oluşturduğu tekno-kültürel yeni evren yasalarına ve paradigmalarına bağlı "hiper-estetik" kapsam ile açıklanabilir duruma gelmiştir.
3. Estetik yaratımlar heterojen nitelik sergilerken, estetik deneyimler homojendir. Çoklu estetik deneyimlerden tekli hedonizm vargılarına doğru bir kitlesel tarifname meşru kılınmıştır.
4. Geçmişte "sanat"ın egemenliği estetik içerik ve yönelim için belirleyici iken bugün egemen unsurlar ve estetik (ya da estetikler) kapsamlar için belirleyici olan ana eksen "kültür"dür.
5. Artık bir kültürel tarif ve tasnif için estetik/ler vazifeli kılınmıştır.
6. Teknoloji kültüründen tekno-kültür esareti ve işgali ile karakterize bir kültürel motivasyona karşı kitlesel onay ve takdir, teknolojik aparatlar ile insanlar arasında bir mukayese ve dolayısıyla özne-nesne ilişkisi açısından bir tahakküm kapsamı geliştirmiştir. Burada konum ve rol alan hiper-estetik, yeni kültürel ekolojileri de kapsamaktadır.
7. Hiper-estetik birbirleriyle organik bağı olan ve temaslılığını tekno-genetik altyapı ile potansiyel kılan türlü estetik olgulardan müteşekkil bir bileşke özelliği sergiler.
8. Hiper-estetik bir estetik yeni yönelim ve buna ait felsefeyi de yönlendirebilir kılabilir.
9. Sanat olarak ise deneyimin sürekliliğine gönderme yapan teknolojik adaptasyonlar, pratikler, imgelemler ve bu kapsamları mümkün kılan "yeni"nin performans karşılıkları, hiper-estetik ile sanatın müşterek üretimlerinde yansı bulmaktadır.

Kaynakça

- Artun, A. (2015). *Çağdaş Sanatın Örgütlenmesi Estetik Modernizmin Tasfiyesi*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bourriaud, N. (2005). *İlişkisel Estetik*, çev. Saadet Özen, İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Burnett, R. (2018). *İmgeler Nasıl Düşünür?*, çev. Güçsal Pular, İstanbul: Metis Yayınları.
- Cubitt, S. (2009). "Digital Aesthetics", *Digital Culture*, ed. S. Cubitt, G. Creeber, R. Martin Milton Keynes: Open University Press.
- Çakır, M. (2014). *Görsel Kültür ve Küresel Kitle Kültürü*, Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Demir, F., G.,İ. (2009). *Kiç ve Plastik Sanatlar Üzerine*, Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Kroker, A., Cook, D. (2001). *The Postmodern Scene Excremental Culture and Hyper-Aesthetics*, Canada: Ctheory Books.
- Kuspit, D. (2000). *Redeeming Art: Critical Reveries*, New York: Allworth Press.
- Mitchell, W.J. (1992). *The Reconfigured Eye: Visual Truth in The Post-Photographic Era*, Cambridge: The Mit Press.
- Paul, C. (2007). "The Database as System and Cultural Form: Anatomies of Cultural Narratives". *Database Aesthetics: Art in The Age Of Information Overflow*, ed. Victoria Vesna, Minneapolis: University Of Minnesota Press.
- Quaranta, D. (2006). "Game Aesthetics: How Videogames Are Transforming Contemporary Art", *Gamescenes: Art in The Age Of Videogames*, ed. M. Bittanti, D. Quaranta, Monza: Johan & Levi.
- Robertson, J. ve Mcdaniel, C. (2010). *Themes Of Contemporary Art Visual Art After 1980*, New York: Oxford University Press.
- Shusterman, Richard (2003). "Aesthetics And Postmodernism", *The Oxford Handbook Of Aesthetics*, ed. Jerrold Levinson, New York: Oxford University Press.
- Stallabrass, J. (2016). *Sanat A.Ş. Çağdaş Sanat ve Bienaller*, çev. Esin Soğancılar, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Şahiner, R. (2013). *Sanatta Postmodern Kırılmalar*, Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Wolff, J. (2000). *Sanatın Toplumsal Üretimi*, çev. Ayşegül Demir. İstanbul: Özne Yayınları.

İnternet Kaynakları

Dalmaso, A., C. (2019). "Techno-Aesthetic Thinking. Technicity And Symbolism In The Body", *Aisthesis*, Firenze: Firenze University Press, <https://doi.org/10.13128/Aisthesis-25623>, Erişim tarihi: 09.02.2022.

Goatley, W. (2019). *Critical Data Aesthetics: Towards A Critically Reflexive Practice Of Data Aestheticisation*, Doctoral Thesis, London: University of Sussex, Creative and Critical Practice, <https://hdl.handle.net/10779/uos.23470133.v1>, Erişim tarihi: 12.04.2022.

Kerruish, E. (2012). "Benjamin's Shock And Image: Critical Responses To Hyperaesthetic Culture", *Transformations Journal Of Media & Culture*, Southern Cross University, <http://www.transformationsjournal.org/issue-22/>, Erişim tarihi:28.11.2020.

Morss, S.B. (1992). "Aesthetics And Anaesthetics: Walter Benjamin's Artwork Essay Reconsidered", October, Cambridge: The Mit Press, <https://doi.org/10.2307/778700>, Erişim tarihi: 19.01.2023.